

Wierzchowski, Mirosław

"Borba w Rossii po woprosam
wnieszziej politiki 1906-1910", I. W.
Bestużew, Moskwa 1961 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 54/4, 717-718

1963

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

I. W. Bestużew, *Borba w Rossii po woprosam wnieszniej politiki 1906—1910*, Izdatielstwo Akademii Nauk SSSR., Moskwa 1961, s. 406.

Historia polityki zagranicznej należy niewątpliwie do słabiej zbadanych dziedzin dziejów Rosji. W ostatnich latach obserwujemy jednak wzrost zainteresowania historyków radzieckich zagadnieniami dyplomacji rosyjskiej, czego dowodem są monografie Drużyninej, Romanowa, Rewunienkowa i in.

Tematem monografii Igora Bestużewa jest polityka zagraniczna Rosji w okresie reakcji stołypinowskiej. Autor postawił przed sobą ambitny cel wykazania wzajemnych związków między kierunkiem polityki zagranicznej a sytuacją wewnętrzną Rosji, odtworzenie jej akcji dyplomatycznych jako wypadkowych interesów poszczególnych ugrupowań politycznych rosyjskiego społeczeństwa. Trzeba przyznać, że cel ten udało się autorowi osiągnąć. Szczególnie plastycznie został omówiony centralny problem ówczesnej polityki zagranicznej: walka zwolenników zbliżenia politycznego z Anglią z reprezentantami utrzymania tradycyjnego sojuszu z Niemcami i Austro-Węgrami. Autor wykorzystał bardzo bogaty materiał archiwów radzieckich (akta ministerstwa spraw zagranicznych, spraw wojskowych, Dumy Państwowej, partii kadetów, październikowców, socjaldemokratów, papiery czołowych polityków i dyplomatów rosyjskich tego okresu), źródłowe wydawnictwa zachodnioeuropejskie do dziejów polityki zagranicznej, stenogramy posiedzeń plenarnych Dumy Państwowej, współczesną prasę rosyjską, pamiętniki, wreszcie radzieckie publikacje, drukowane w wydawnictwie „Krasnyj Archiw“.

Pewne zastrzeżenia budzi sama kompozycja książki. W jej pierwszym rozdziale autor omawia klasowe podłoże polityki zagranicznej Rosji okresu imperiaлизmu i kreśli w sposób syntetyczny stosunek poszczególnych ugrupowań i partii politycznych Rosji do węzłowych zagadnień polityki zagranicznej. Natomiast w rozdziałach następnych zagadnienia te zostały omówione w porządku chronologicznym: układ z Anglią w roku 1907, kryzys bośniacki związany z aneksją Bośni i Hercegowiny przez Austrię, próby nowego sojuszu rosyjsko-niemieckiego (spotkanie Mikołaja II z Wilhelmem II w Poczdamie). Doprowadziło to do powtórzeń, co było w takiej sytuacji rzeczą nie do uniknięcia. Zachowanie ram chronologicznych nadałoby pracy większą przejrzystość i czytelność.

Monografia Bestużewa przytacza wiele nowego materiału nie tylko do dziejów dyplomacji carskiej Rosji, ale również do słabo dotychczas zbadanej historii rosyjskich partii politycznych. Aczkolwiek w ostatecznym wypadku pogląd burżuazyjnych partii rosyjskich na politykę zagraniczną państwa był zgodny z interesami biurokracji carskiej, to jednocześnie występowały między nimi różnice zdań i rozbieżności co do jej kierunków. Partia kadetów dążyła do maksymalnego zbliżenia Rosji z Anglią, Francją i Ameryką, i prowadzenia aktywnej polityki na Dalekim Wschodzie i Półwyspie Bałkańskim. Obok dążenia do uzyskania nowych rynków zbytu dla Rosji, zagrożonej przez Niemcy i Japonię, kadeci liczyli również, że ściślejsze współdziałanie Rosji z Francją i Anglią będzie sprzyjało ewolucji ustrojowej caratu w kierunku monarchii konstytucyjnej. Stanowisko październikowców wykazywało wiele analogii, z tą jedynie różnicą, że bardziej wstrzeźliwie odnosili się do aktywizacji polityki zagranicznej Rosji. Stanowisko to kolidowało z interesami skrajnej prawicy, która ze względów gospodarczych i politycznych dążyła do zwycięstwa kursu proniemieckiego. Z tego względu koła te zwalczały profrancuską linię polityki ministra spraw zagranicznych — Izwołskiego. Nie zgadzał się z nią również prezes Rady Ministrów — Piotr Sto-

łypin, który uważał, że Rosja po klęsce z Japonią i rewolucji jest zbyt osłabiona, by mogła forsować zdecydowany kurs antyniemiecki. Carat obawiał się wojny, ponieważ mogła ona spowodować nawrót fali rewolucyjnej.

W sposób przekonywujący wykazany został względny charakter opozycyjności partii burżuazyjnych wobec rządu. Autor przytoczył nieznane dotychczas materiały archiwalne, dotyczące spotkań Stołypina i Izwołskiego z leaderami burżuazyjnych frakcji dumskich. Podczas nich były ustalane wytyczne ich wystąpień na mównicy dumskiej. W tym kontekście należy zupełnie inaczej ocenić wniosłe mowy eksperta kadetów do spraw zagranicznych — Milukowa. Jakże odmienny charakter miały wystąpienia posłów socjaldemokratycznych, szczególnie bolszewika Pokrowskiego, dyskredytujące zaborczy charakter polityki zagranicznej carskiej Rosji.

Wydaje się, że autor zbyt małe znaczenie przypisał zagadnieniu neoslawizmu, który w latach 1907—1909 przeżywał szczytowy okres rozwoju. Aczkolwiek główni matadorzy neoslawizmu podkreślali bardzo mocno jego apolityczny charakter, *de facto* był on związany ze sprawami rosyjskiej polityki zagranicznej, jako przejaw narastających sprzeczności między Rosją a Niemcami i Austro-Węgrami. Wprawdzie rząd carski uchylał się przed oficjalnym firmowaniem przedsięwzięć neoslawizmu, lecz zezwalał na działalność stowarzyszeń neosłowiańskich w Rosji, aprobując tym samym ich linię generalną. Uwzględnienie tych zagadnień, zwłaszcza związanych z akcją odczytową w okresie kryzysu bośniackiego (interpelacje w Dumie po zakazie odczytów A. Pogodina), problematyki przygotowania linii programowej zjazdu słowiańskiego w Pradze, pozwoliłoby lepiej zrozumieć ustosunkowanie się kół politycznych Rosji do zagadnień bałkańskich oraz do stosunków z Austrią¹. Pominęto również głośną sprawę projektu sprzedaży Królestwa Polskiego Niemcom, zgłoszonego na łamach oficjalnej „Rosii“ przez publicystę Witmera. Sprawa ta — przejaw tendencji skrajnej prawicy do zacieśnienia sojuszu z Niemcami — wywołała w ówczesnej publicystyce rosyjskiej wielką wrzawę.

Pominięcie tych spraw nie umniejsza wybitnych walorów cennej pracy Bestużewa, opartej na sumiennie i wszechstronnie przeanalizowanym bogatym materiale źródłowym.

Mirosław Wierzychowski

Stanisław Wasylewski, *Życie polskie w XIX wieku*. Opracował, przedmową i przypisami opatrzył Zbigniew Jabłoński, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1962, s. 683.

Przedwczesna śmierć wybitnych uczonych i pisarzy stawia niekiedy spadkobierców i przyjaciół w pozycji bardzo trudnej. Pietyzm dla zmarłego skłania ich do ogłaszania z teki pośmiertnej dzieł niewykończonych, rzadko kiedy dorastających do poziomu czołowych osiągnięć autora. Proceder usprawiedliwiony w wypadku dzieł literackich staje się ryzykowny, gdy wchodzi w grę twórczość naukowa. W 1946 r. otrzymaliśmy z teki pośmiertnej Aleksandra Brücknera tom IV „Dziejów kultury polskiej“, obejmujący czasy porozbiorowe — niestety, dużo słabszy od znakomitych tomów poprzednich. Obecnie ukazało się, w zbytkownej,

¹ Neoslawizm przyczynił się do wzrostu zainteresowania publicystyki rosyjskiej sprawą polską. Zwłaszcza w artykułach kn. E. Trubeckiego i A. Pogodina podkreślano doniosłą rolę sprawy polskiej jako czynnika międzynarodowego. Uregulowanie sprawy polskiej w Rosji uważali oni za akt konieczny, który z jednej strony doprowadziłby do zerwania niekorzystnego dla Rosji związku z Niemcami, z drugiej wzmocnił pozycję Rosji wśród Słowian austriackich.